

Dialoginen kohtaaminen kuntouttavan asiakastyön päämääränä ja onnistumisen kriteerinä

Kulttuurikeskus Sofia 8.11.2019

Veli Matti Heikkilä, FT psykologi
Profcon Oy

”Yksi huono kohtaaminen voi tehdä sen, että luottamus menee ja ihminen katoaa maan alle. Ajatus on se, että en ikinä enää luota kehenkään enkä pyydä apua.”

Huumeista irti päässyt äiti: Tuomitseminen ei auta – huono kohtaaminen voi romuttaa raitistumisen.

YLE nettisivusto 27.10.2019.

Puhumisen lajit

- Monologi
- Rupattelu
- Väittely
- Neuvottelu
- Dialogi

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Monologin, väittelyn ja rupattelun tuloksena ei synny mitään yhteisesti luotua uutta näkemystä. Neuvottelussa taas neuvotellaan jostain etukäteen sovitusta asiasta. Vain dialogissa synnytetään moniäänisesti yhdessä jotain molemmille uutta.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Dialogi ei ole metodi, vaan se on
toisen ihmisen toiseuden
kohtaamista.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Every means is an obstacle. Only
where all means have disintegrated
encounters occur.

Martin Buber. I and Thou 1996.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Dialogisen filosofian näkökulmasta tutkimus on aina objektivoivaa. Pysin esityksessäni luomaan silmäyksen tutkimuksen taakse, dialogiseen kohtaamiseen, Minä-Sinä suhteeseen ja Toisen toiseuteen.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Ihmisyys toteutuu sosiaalisissa suhteissa ja vuorovaikutuksessa ja kaikki merkityksellinen ihmisen elämässä on ihmisten välistä, interpersoonallista.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Ihminen on suhde ja kuntoutus tapahtuu ihmisen suhteiden rajapinnassa kuntoutuksen itsensä myös ollessa suhde.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Kuntoutustarve syntyy siitä, että jokin tai jotkut ihmisen keskeisistä suhteista – suhde itseensä, suhde toisiin ihmisiin, suhde työhön tai opiskeluun, suhde yhteiskuntaan ja ympäröivään todellisuuteen sekä suhde arvomaailmaan - ovat joko poikki, suhde on heikko tai se on vääristynyt.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Kuntoutus on katkenneiden suhteiden uudelleenluomista, terveiden heikentyneiden suhteiden vahvistamista ja vääristyneiden suhteiden korjaamista. Onnistunut työskentely suhteiden rajapinnoissa väistämättä johtaa myös kuntoutujan minäkuvassa, identiteetissä tapahtuviin muutoksiin.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Krooninen vajaakuntoisuus koskettaa koko ihmistä, kaikkia hänen elämänalueitaan, ei pelkästään jotain tiettyä elintä tai elintoimintoa. Se vaikuttaa mm. ansaitsemiskykyyn, ihmissuhteisiin, mielialoihin, identiteettiin ja sitä kautta persoonaan. Ei-akuutti kuntoutus on aina ehdottomasti persoonatason tapahtuma.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Persoonallisuus on ihmisen olemisen tapa ja ihmisenä oleminen on suhteissa olemista, joka on prosessi. Persoona on se meille kullekin ainutlaatuinen tapamme suhtautua toisiin ihmisiin, itseemme, luontoon ja yliyksilölliseen eli ns. ”isoon Toiseen” olkoot se Jumala, ismi, idoli tai vaikka materia. Tapa vastaa kysymykseen *miten* eikä *mitä* tai *paljonko*.

Olennaista itseään tiedostavassa minässä eli Itsessä on se, että käsitys itsestä, Itse, muuttuu aina toisen ihmisen läsnäollessa. Persoonallisuutemme kehittyminen riippuu niistä ihmisistä keitä kohtaamme ja ennen kaikkea *miten* me heidät kohtaamme eli olemmeko monologisissa vai dialogisissa suhteissa, olemmeko subjekteja vai objekteja.

Buber (1878-1965) : Minä-Sinä-sekä Minä-Se suhteet

Buberille ihmisillä on kahdenlaisia suhteita: 'Minä-Sinä' ja 'Minä-Se'. Näitä suhteita Buber kutsuu nimityksellä "perussanapari". Buberille ei ole Minää irrallaan perussanojen määrittelemistä suhteista, vaan on vain perussanan Minä-Sinä 'Minä' tai perussanan Minä-Se 'Minä', mutta Minä-Sinä-sanaparin 'Minä' on eri kuin Minä-Se-sanaparin 'Minä'

Buber 1993, 87.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Minä-Sinä-suhteessa Minällä ei ole mitään objektina, vaan se on subjekti-subjekti suhde. Buber kuvaa Minä-Sinä ja Minä-Se suhteen eroa esimerkiksi yksittäisten äänten ja melodian tai yksittäisten sanojen ja lauseen välisenä erona.

Minä-Se-suhde on aina valmiina edessämme,
mutta Minä-Sinä-suhde on erikseen luotava ja
se kestää vain hetken. Ihmisyyden tavoittamisen
eteen on ponnisteltava ja tehtävä tietoisia
valintoja.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Dialogissa kumpikaan osapuoli ei pyri objekti-voimaan eli esineellistämään toista, alistamaan toista tietoon tai rooliin perustuvalla valta-asemalla. Tietäjän roolista dialogi ei rakennu.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Dialogin molempien osapuolten on antauttava vaikutteille ja vaikuttamiselle alttiiksi.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Buber: Siellä, missä ei ole jakamista,
siellä ei ole todellisuutta.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Minä-Se-suhteessa tapahtuva Sen kokeminen on suunniteltua ja tarkoituksenmukaista, eikä Minä-Se-suhteelle tyypillinen tekninen asenne myönnä ihmiselle itsemääräämisoikeutta.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Minä-Se-suhde on ”intentionaalinen” suhde, joka lähtee subjektista ja kohdistuu objektiin, jota subjekti havainnoi, luokittelee ja analysoi. Minä–Se-suhteessa vallitsevat objektivointi ja kalkylointi.

Hankamäki 2015, 71.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Ilman Se-maailmaa emme voi elää, mutta
se joka elää vain Minä-Se-suhteessa, lakkaa
olemasta vähitellen aito ihminen.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Buberin dialogisessa filosofiassa kaikki tärkeä tapahtuu välissä (das Zwischen, the Between). Välitilassa ja siinä olemisessa Buber näki elämän olennaisen merkityksen.

Friedman 2002, 322.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Välitila löytyy subjektiivisuuden ja objektiivisuuden rajapinnasta, sieltä missä Minä ja Sinä kohtaavat. Buber nimittää välitilaa perusrealiteetiksi ja sen avaamista dialogiksi.

Buber 1971, 55.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Levinas (1905-1995): Toinen ja Kasvot

Kun Buberin aloituspiste on Minä-Sinä- ja Minä-Se-suhteissa, niin Levinas lähtee äärettömyydestä ja Toisesta. Meissä oleva äärettömyyden idea ohjaa Levinasin analyysiä. Kaikki pyrkimykset määritellä ääretön ihminen, Toinen, tekee väkivaltaa ihmisen olemukselle, joka on ikuista toiseutta.

Emmanuel Levinas. Totality and Infinity 2016.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Levinas asettaa suhteen Toiseen filosofiansa lähtökohdaksi ja hän näkee tämän suhteen nimenomaan eettisenä. Levinasille Toinen on ensimmäinen.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Levinasin mukaan toisen kategorisointi eli lokeroiminen *samaksi* on toisen tappamista toiseuden näkökulmasta, sillä toinen ei ole toinen tultuaan kerran asetetuksi rationaliteetin rakenteisiin.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Toisen kohtaaminen kasvotusten tarkoittaa Levinasille sekä totuuden, hyvyyden että oikeudenmukaisuuden radikaalia uudelleenmäärittelyä.

Jokinen, Riitta. Tietämättömyyden etiikka. Emmanuel Levinas modernin subjektin tuolla puolen. Jyväskylän yliopisto 1997.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Levinasin mukaan me aistimme toisen kasvojen merkityksellisen sisällön ja kasvokkain-kohtaaminen kutsuu minut vastuuseen toisesta.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Levinasin mukaan meidän pitäisi katsoa toista ihmistä kasvoihin näkemättä hänessä rotua, sukupuolta, uskontoa tai asemaa.

Siis: Näkemättä hänessä ensisijaisesti vikaa, vammaa, sairautta, vaan persoonan jolle minä haluan lahjoittaa jotain ja jolta minä olen valmis ottamaan vastaan.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Levinas: Toisen katseen suora avoimuus on alttiutta paljaimmillaan, alttiutta kuolemalle. Toisen kasvot huutavat: Älä tapa! Mutta me tapamme joka päivä hylkäämällä, mitätöimällä, ohitse katsomalla.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Pitkäaikaistyöttömissä, osatyökyisissä,
vajaakuntoisissa, syrjäytetyissä ja
syrjäytyneissä on paljon ohitsekatsojia,
niitä jotka on tehty kasvottomiksi.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Kuntoutuksen nykyinen ihmiskäsitys on ultrarationaalinen, ihminen otettuna lähes yksinomaan tietojen käsittelijänä, ja vallitseva paradigma standartien mukainen mekaaninen puurtaminen Minä-Se viitekehyksessä, jossa Toisen toiseutta ei tunnusteta vaan toinen nähdään pelkästään samana.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Omassa käsitemaailmassani dialoginen kohtaaminen on ensinnäkin kaikessa ihmissuhdetyössä päämäärä sinänsä, toiseksi se on asiakas-asiantuntija-suhteen laadun kriteeri, ja kolmanneksi sen avulla voidaan päätellä paljon molempien dialogin osapuolten henkisestä tilasta.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

No entäs sitten se luottamus? Ilman sitähän dialogista on turha puhua. Luottamus syntyy yksinkertaisesti siitä, että me heti ensi tapaamisesta tietoisesti itse pyrimme dialogiseen suhteeseen. Muuta ei tarvita, sillä dialogi on välittämistä ja välittäminen luo luottamusta.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Monesti on merkitsevämpää se *miten* sanotaan kuin *mitä* sanotaan.

Myös miksi-kysymykset ovat myrkkyä dialogille. Miten kysymykset ovat dialogisempia.

Mutta-konjunktio on poissulkeva, ja-konjunktio inklusiivinen.

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969

Kaikki auttaminen perustuu yhteyteen, ja yhteys on parhaimmillaan dialogista kohtaamista. Kohdatuksi tuleminen on yhteyden laadun kriteeri. Auttamistyön peruskysymykset kuuluvatkin:

- Kohtasinko?
- Tulinko kohdatuksi?

Veli Matti Heikkilä
Profcon Oy
040 8176969